

յերէն թարգմանութեամբ, վիեհնական Մխիթարեանների կողմից :

Հայերէն լեզուով լոյս է տեսած նաեւ, ընդարձակուած թարգմանութիւն գերմաներէնից, «Բագրատունեաց ծագումը» ուսումնասիրութիւնը (Վիեհնա, 1915, Մխիթարեանների մօտ) :

Վիեհնայում տպագրուած է այժմ (գերմաներէն լեզուով) «Հարաւային Հայաստանը եւ Տիգրիսի ակունքը համաձայն յոյն եւ արարաշխարհագրագէտների» մեծահատոր ուսումնասիրութիւնը, որ նախապէս լոյս է տեսել հայերէն, «Հ. Ամսօրեայում» :

«Հանդէս Ամսօրեայ»-ում եւ գերմաներէն գիտական-բանասիրական օրգաններում տպագրուած են հայազէտ հեղինակի ուրիշ հետազօտութիւններ եւս : Այսպէս, «Հայ Բիքեաշխֆը», որ թարգմանութիւն է Երանշահրից մի հատուածի, եւ ուրիշներ :

Մարքլարտի անտիպ աշխատութիւնները թուով աւելի են, քան տպագրուած հատորները : Յարգելի գիտնականը ինձ ցոյց տուաւ պատրաստի իր մի շարք հետազօտութիւնները, որոնք հրատարակութեան են սպասում :

Պատերազմի եւ յետպատերազմեան տարիները Գերմանիայում եւս, մանաւանդ զուտ գիտական հրատարակութեանց համար, ստեղծեցին շատ ծանր վիճակ : Դեռ այսօր էլ այդ տեսակէտից դրութիւնը զգալապէս չէ բարեփոխուել այս երկրում : Խնդիրն այն է, որ նման աշխատութիւնները, նրանց սպառումը շատ սահմանափակ լինելով, դիւրաւ չեն գտնում հրատարակիչներ, մանաւանդ որ մեծածախս հրատարակութիւններ են : Առաջ կը բերենք Մարքլարտի այդ՝ անտիպ աշխատութիւնների ցանկը :

1. Հայաստանի պատմութիւն, Գ. դարու ակզբից մինչեւ Ե. դարու կէսերը .
2. Նորշիրական .
3. Պարսկահայք .
4. Բազրատունեաց ցեղաբանութիւնը Մ. Խորենացու եւ Մար Աբասի մօտ .
5. Հնագոյն եկեղեցական պատմութիւն հայոց (Ե. դարու վերջին), բնագիր եւ մեկնութիւն .
6. Մանազկերտի ժողովը .

7. Հայերը որպէս գաղթողներ (կօլօնիստներ) հին եւ միջին դարերում :

8. Կորիւն, Վարք Սրբոյն Մաշթոցի, թարգմանութիւն եւ մեկնութիւն .

9. Փաւստոս Բուզանդացի, թարգմանութիւն եւ մեկնութիւն :

Մարքլարտ ունի եւ մի քանի ուրիշ անտիպ աշխատութիւններ եւս, ինչպէս՝ «Իպղըստանի պատմական ցեղագրութիւնը», «Ատըրպատական (պարսկ.) եւ թուրք թաթարների նկարագրները» եւայլն, որոնք եւս, թէեւ, միջնորդապէս, կապ ունին մեր երկրի ու մեր անցեալի ուսումնասիրութեան հետ :

* * *

Մարքլարտի առաջին մեծահատոր աշխատութիւնն է Երանշահր ուսումնասիրութիւնը, որ թէեւ Իրանի պատմական աշխարհագրութեան քննութեանն է նուիրուած, բայց որի ազդելը Մովսէս Խորենացին եւ կամ, ինչպէս ինքն է անուանում, Կեղծ Մովսէս Խորենացին է :

Eransahr (Երանշահր) լոյս է տեսել 1901 թուականին, երբ Մարքլարտ տակաւին Տիւրինդէնի համալսարանում հին պատմութեան պրիվատ-դոցենտ էր : Աշխատութիւնը, որ բաղկացած է 358 մեծադիր էջերից, տպագրուած է Գէօթինգէնի «գիտութեանց ընկերութեան» ուսումնասիրական հրատարակութիւնների շարքում :

Յառաջաբանից տեղեկանում ենք, որ աշխատութեան ձեռագիրը տպագրութեան համար պատրաստ է եղել դեռ 1897-ի ձմեռը : Նիւթը կազմում է Մովսէս Խորենացու անունով ծանօթ Աշխարհագրութեան՝ Պարսկաստանին կամ Իրանին վերաբերեալ մասը :

Մի համառօտ ներածութիւնից յետոյ, Մարքլարտ առաջ է բերում հայերէն բնագիրը եւ տալիս նրա թարգմանութիւնը : Դրանց կըցում է աշխարհագրական անունների ընդարձակ մեկնարանութիւն, ինչպէս նաեւ պատմական ակնարկ նետում աշխարհագրական բաժանումների եւ նրանց կրած պատմական փոփոխութիւնների վրայ : Աշխատութիւնը կրում է զուտ մասնագիտական-բանասիրական բնոյթ :

Գիտնական ուսումնասիրողի եզրակացութիւնը Մովսէս Խորենացու անունով մնացած Աշխարհագրութեան մասին այն է, որ նա ոչ